

انس‌ورزی با قرآن شاخص توسعه‌ی کشور

اشاره

نگاه مهربان به قرآن و انس‌ورزی با آن در سال‌های پایه‌ی آموزش، نگاهی ضروری است. اهمیت انس با قرآن در کودکان آن اندازه است که ایجاب می‌کند، این انس از دوره‌ی پیش‌دبستانی و براساس اصول و معیارهای خاصی انجام پذیرد. وقتی این نگاه مهرآمیز پدید آمد، توانایی کودکان ما برای دیدن انسانیت و زیبایی‌های طبیعت و غور در جهان پیرامون بهتر شکل می‌گیرد. اما در حال حاضر وضعیت انس با قرآن به کودکان پیش‌دبستانی چگونه است؟ برای بررسی این وضعیت و ارزیابی روش‌های موجود، نشستی در دفتر مجله‌ی رشد آموزش پیش‌دبستانی با حضور دکتر فرخنده مفیدی، استاد دانشگاه علامه طباطبایی و سردبیر مجله‌ی رشد آموزش پیش‌دبستانی، فریده عصاره، کارشناس مناطق دوزبانه، حسین چابک، کارشناس دفتر آموزش ابتدایی وزارتخانه، مسعود تهرانی فرجاد، کارشناس قرآن دفتر تألیف، مهدی امین جعفری و رضا مهدوی از مکتب القرآن قم، عصمت نورافشان، مربی پیش‌دبستانی، فریده فتاحی، مدرس مکتب‌الرضا، منصوره سیدصالحی، مدرس قرآن و مربی پیش‌دبستانی انجام شد که نظراتان را به اهم مباحث مطرح شده جلب می‌کنیم.

ضرورت‌ها

در شروع جلسه، دکتر مفیدی با تأکید بر توصیه‌های دینی مبنی بر انس با قرآن گفتند: "از سخنان خوب و بارزش پیامبر اسلام درباره‌ی آموزش قرآن کریم این است که ایشان فرموده‌اند: بهترین شما کسی است که قرآن را بیاموزد و آن را به دیگران هم یاد دهد. مطمئناً ارزش آموزش و انس با قرآن برای همه‌ی نوآموزان آن قدر است که برنامه‌ریزی و پایه‌گذاری انس با آن از دوره‌ی پیش‌دبستانی، امری ضروری و اصولی است.

با توجه به برکتی که آموزش قرآن در همه‌ی سطوح دارد، نگاه مهربان و ایجاد نوعی مهرورزی در نوآموزان نسبت به قرآن، دارای اولویت در برنامه‌ریزی‌هاست. با این نگاه زیبا به کتاب آسمانی، توانایی‌های کودکان برای دیدن انسانیت و زیبایی‌های طبیعت و برای

هم‌چنین افزود: "دیده شده است که در آن چه تفکر می‌شود و آن چه انجام می‌شود، مغایرت‌هایی وجود دارد. در این راه مربی‌ها، مسئولین و کودک‌شناسان و همین‌طور قرآن‌پژوهان باید حاضر شوند و نظر بدهند. اگر کاستی‌هایی وجود دارد، باید رفع شود تا این انس‌ورزی به بی‌زاری تبدیل نشود." دکتر مفیدی هم‌چنین افزود: "به درحال بین وضعیت مطلوب و وضعیت موجود فاصله‌هایی وجود دارد. نتایج کارهای عملی معمولاً نشان می‌دهد آن‌ها که کودک را می‌شناسند، چندان با قرآن آشنا نیستند و آن‌ها که قرآن می‌دانند، کودک را نمی‌شناسند. به همین دلیل امکان دارد بچه‌ها قربانی راه خطای ما شوند."

دکتر مفیدی: با توجه به برکتی که آموزش قرآن در همه‌ی سطوح دارد، نگاه مهربان و ایجاد نوعی مهرورزی در نوآموزان نسبت به قرآن، دارای اولویت در برنامه‌ریزی‌هاست

دکتر فرخنده مفیدی

غور پیرامون جهان به‌نحو بهتری شکل خواهد گرفت.

بنابراین اگر ضرورت دارد که آموزش‌های پیش از دبستان و برنامه‌های مربوط به آن با آموزه‌های قرآنی هماهنگ شود، نیاز است که کار بیشتری انجام شود." این استاد دانشگاه علامه طباطبایی

سردبیر مجله‌ی رشد آموزش پیش‌دبستان با اشاره به این‌که مجله محل انعکاس تصمیمات، نظرات و تجربیات مسئولین، صاحب‌نظران و مربیان است و آن‌ها به‌نوعی پاسخ‌گو هستند، دلیل برگزاری این نشست را یادآور شدند و گفتند: "باید کاستی‌های نظر و عمل و عادت یا معرفت در قرآن رفع شود. ایجاد نوعی خودجوشی و گرایش

دکتر مفیدی به‌عنوان دبیر جلسه، در تکمیل این موارد اضافه کرد: "از پنج مرحله‌ای که در تربیت دینی داریم، دو مرحله‌ی انس یا الفت و ایجاد عادت، در دوره‌ی پیش‌دبستانی شکل می‌گیرند. حال باید دید این دو مرحله با چه روش‌هایی باید پیاده شوند تا به نتیجه‌ی مطلوب برسیم."

از انس تا عادت

رضا مهدوی، از مربیان قرآن پیش‌دبستانی درباره‌ی ایجاد انس و عادت در کودکان گفت: "از مجموع روایات معصومین (علیهم السلام) و یافته‌های علمی و نظرات کارشناسان چنین برمی‌آید که می‌توان برای کودکان پیش‌دبستانی

مسعود تهرانی فرجاد

آموزش‌هایی را ترتیب داد. این آموزش‌ها در تربیت دینی به انس و در نهایت ایجاد عادت منتهی خواهد شد که مطلوب ما است. در آموزش این دوره‌ی سنی و آماده کردن کودکان برای کسب آموزش بحثی نیست، آن چیزی که در اینجا مهم است نوع آموزش و شیوه و روش آن است. طبیعتاً این آموزش‌ها باید غیرمستقیم و کودک‌محور باشد، یعنی مفاهیم آموزشی در قالب فعالیت‌هایی مانند: بازی، قصه، شعر، نمایش خلاق و ... به کودک منتقل شود.

نقش عامل انسانی که همان مربی فهیم و آشنا به ویژگی‌های کودک است، در انتقال این مفاهیم بسیار مهم است. بدیهی است در چنین فرآیندی نه فشار به کودک مطرح است و نه تحمیل و اجبار.

نه تنها مقبول بلکه ضروری است." بعد از این سخنان، خانم دکتر مفیدی با تأکید بر ضرورت‌های این دوره، به اشکالات موجود در کار و شیوه‌های آموزش و انس با قرآن کریم در دوره‌ی پیش‌دبستانی اشاره کرد و از یکی از مدعوین خواست، به وضع موجود و وضعیت مطلوب بپردازد.

نزدیک شدن به اصول برنامه

مسعود تهرانی فرجاد، از کارشناسان دفتر تألیف، قضاوت درباره‌ی وضع مطلوب و موجود را نیازمند مقدمات و بررسی‌های اولیه می‌داند. او گفت: "با این‌که برنامه‌ی جامع و برنامه‌ی قرآن پیش‌دبستانی به‌صورت غیرمتمرکز تولید و ارائه می‌شود، اما تابع

تهرانی فرجاد: با این‌که برنامه‌ی جامع و برنامه‌ی قرآن پیش‌دبستانی به‌صورت غیرمتمرکز تولید و ارائه می‌شود، اما تابع چارچوبی است که استان‌ها و مراکز آموزشی طبق آن به تولید محتوا می‌پردازند

چارچوبی است که استان‌ها و مراکز آموزشی طبق آن به تولید محتوا می‌پردازند. طبیعتاً مشکلاتی هست، اما با فاصله گرفتن از اصول برنامه این مشکلات بیشتر می‌شود. برنامه به دنبال مانوس ساختن کودکان با قرآن است، نه ایجاد مهارت خاصی در آنان یا اجرای روش آموزش خاص."

تهرانی با اشاره به آموزه‌های دینی و محور علاقه‌ی کودک اضافه کرد: "براین اساس، نقطه‌ی آغاز تعلیم و تربیت پذیرش کودک و علاقه‌ی اوست. کسانی هم که برنامه را نوشته‌اند، این ویژگی را در نظر داشته‌اند. مؤلفه‌های انس با قرآن اعم از زمان، محتوا، ارزش‌یابی، تربیت نیروهای مجرب باید مدنظر باشد."

پس از اتمام سخنان آقای تهرانی، خانم

به قرآن مهم است. در این جلسه به دلیل حساسیت‌های موجود در مورد این مسئله، در محضر کارشناسان و صاحب‌نظران هستیم تا تجربه‌ها و پیشنهادهای کارشناسان آن‌ها را بشنویم و از آقای امین جعفری خواهش می‌کنم نظر خود را بفرمایند."

فرزندان قرآن بیاموزند

مهدی امین جعفری از "مکتب‌القرآن" در زمینه‌ی ضرورت آموزش قرآن کریم در دوره‌ی پیش‌دبستانی، شش محور را مهم دانست و به تعدادی از آن‌ها اشاره کرد: "این ضرورت را در روایات و گفتار ائمه (ع)، از جمله در سفارش حضرت علی (ع) به امام حسن (ع) در نامه‌ی ۳۱ نهج‌البلاغه، فراز ۱۴ می‌بینیم که می‌فرماید: "فرزندم، در آغاز تربیت تو بر آن شدم که کتاب خدا (قرآن) را به تو بیاموزم."

با دقت در این نامه به دو نکته پی می‌بریم. یکی آغاز تربیت و دیگری یاد دادن که در آن‌ها لفظ کتاب‌خدا آمده‌است و ضرورت آموزش را بیان می‌کند. از نبی اکرم (ص) و سایر ائمه (ع) هم سفارش‌هایی شده است. امام باقر (ع) می‌فرماید: برای آموزش نماز شش تا هفت سالگی مناسب است. لذا در روایات داریم که فرزندان در این سن قرآن نیز بیاموزند.

از محورهای دیگر، سابقه‌ی تاریخی و فرهنگی ماست. سال‌هاست که در کشور، بحث آموزش قرآن برای کودک مطرح است. **ابن سینا، غزالی و تعدادی دیگر** نظراتی دارند و البته معتقدند که زمان شروع آموزش پیش از هفت سالگی است. ابوعلی سینا می‌گوید: "زمانی که کودک می‌تواند حرف بزند، قرآن را به او بیاموزید." بسیاری از بزرگان معاصر هم چون **شهید مطهری و شهید باهنر** نیز، زیر هفت‌سال را برای آموزش قرآن توصیه کرده‌اند.

مقام معظم رهبری در سال ۱۳۶۶ در سمناری درباره‌ی دوره‌ی پیش از دبستان فرمودند: "باور داشته باشیم کودکان ما بسیاری از مسائل معنوی را درک می‌کنند و آموزش آنان در این سن با روش‌های مناسب،

فریده عصاره

عصاره: استفاده از واژه‌های زبان‌فارسی برای آموزش زبانی دیگر، با اصول آموزش قرآن مغایر است

دوره‌ی گذار

عصمت نورافشان از دوره‌ی پیش‌دبستان با نام "دوره‌ی گذار" یاد می‌کند؛ گذار از خانه به مدرسه. وی مربی است و از سال ۱۳۷۹ در تألیف کتاب‌های پیش‌دبستانی مشارکت داشته است. می‌گوید: "در این سن، نوآموز از هر بلوری حساس‌تر و شکننده‌تر است. برخورد با او باید هوشمندانه باشد. انتقال کودک از محیطی چندنفره و خانوادگی به محیط بزرگ‌تر از مدرسه، برای وی سؤال‌برانگیز است. اگر در دوره پیش از دبستان آشناسازی و الفت کودک با محیط درست انجام نشود، مشکلاتی پیش می‌آید و سبب آسیب دیدن کودک می‌شود.

در جایی که من هستم، بچه‌ها دوزبانه‌اند و حتی گویشورانی هستند که زبان فارسی را بلد نیستند. اگر ما نتوانیم در چارچوب مشخص شده حرکت کنیم، احتمالاً نتیجه‌ی مطلوب نمی‌گیریم. روشن است که مستقیم‌گویی در این جا راهی ندارد و باید از بازی، نمایش، شعر و قصه یا کاردستی استفاده کنیم. باید طوری قرآن را آموزش دهیم که شخصیت کودک را راه تعالی پیش گیرد.

از طرف دیگر، در آموزش باید ظرفیت کودکان را در نظر بگیریم. اگر موضوعی خاص از قرآن، مثلاً احترام به پدر و مادر را با شعر و یا قصه تعریف کنیم و بگوییم این توصیه در کدام آیه یا سوره است، در حقیقت وظیفه‌ی خود را به بهترین شکل انجام داده‌ایم. بعضی مربی‌ها به کودکان خواندن حروف را می‌آموزند و این به نظر من خارج شدن از اهداف پیش‌دبستانی است. در

این سن ما نباید از کودک بخواهیم که قرآن بخواند."

بعد از صحبت‌های نورافشان، دکتر مفیدی گفت: "باید به توانایی کودکان در یادگیری توجه کرد. ما بزرگ‌ترها دوست داریم همه‌چیز را از پایه شکل دهیم. آیا واقعاً این همه مطلب با توان یادگیری کودک مناسب است؟ به نظر می‌رسد باید سعی کنیم که بهترین شیوه‌ی ارائه را پیدا کنیم.

در این دوره باید حواس بچه‌ها، شامل دیدن، شنیدن و امثال این‌ها تقویت شود. شما ببینید کدام شعر زیبا و صوت زیباست که بچه‌ها می‌شنوند و می‌توانند بنویسند. کدام قصه‌ی قشنگ را می‌توانند بنویسند؟ از همین جا دقت کنیم که زیبایی انس با قرآن، در شنیدن صوت زیباست. در حالی که ما آن را با آموزش زیرو زبرها در این سن نازیباً می‌کنیم. نمونه‌هایی از این روش را در سراسر کشور و کتاب‌های تهیه شده برای کودکان دیده‌ام که شاید خدای نکرده، راهی برای تخریب هستند.

اگر می‌گوییم انس و الفت و عادت باید شکل بگیرد، باید چگونگی آن را نیز بدانیم؛ به زور و اجبار نمی‌شود. او باید از شنیدن صوت نیکو لذت ببرد، به قرآن احترام بگذارد و به گفته‌هایی که از راه شعر، قصه یا نمایش می‌شنوند و می‌بینند، عمل کند. در غیر این صورت، بی‌زاری به‌وجود می‌آورد و انگیزه برای شروع کلاس اول هم کم خواهد شد. در این جا از سرکار خانم عصاره می‌خواهم که نظرات خود را بفرمایند."

مسائل کودکان دوزبانه

فریده عصاره کارشناس مسائل کودکان دوزبانه، انس با قرآن را ضروری می‌داند. به نظر وی باید اثری از دوره‌ی دبستان به کودکان این سن نشان داد تا آماده شوند. اما در بحث ایجاد انس و الفت در آموزش قرآن در دوره‌ی پیش‌دبستانی می‌گوید: "برای درونی شدن این آموزش‌ها، تأکید بر شنیدن است. بحث انس‌ورزی، موضوعی از جنس عاطفه و احساس است. اگر می‌خواهیم چنین عادت‌

ذکر این نکته بسیار مهم است که در نظام تربیت دینی ما این آموزش‌ها باید شکوفاکننده‌ی فطرت الهی در کودکان باشد که همان رویکرد برنامه‌ی دوره‌ی پیش‌دبستانی است. البته انتقال مفاهیم دینی ظرافت‌های خاصی دارد که در جای خود مهم و قابل توجه است

نکته‌ی دیگر حدیث معروف حضرت علی (ع) در مورد آموزش قرآن به امام حسن مجتبی (ع) است که می‌فرماید: در آغاز تربیت تو بر آن شدم که به تو قرآن بیاموزم. این که حضرت علی (ع) روی آموزش قرآن کریم تأکید می‌کنند، بسیار مهم است که پرداختن به آن مجال دیگری می‌طلبد."

سپس دبیر جلسه گفت: "همان‌طور که می‌دانید، ما در آداب و یا مسائلی مانند نماز یا احترام به پدر و مادر در واحدهای پیش‌دبستانی موفق هستیم. نگاه ما به محتوا و نحوه‌ی آموزش قرآن کریم، انس با آن است. دغدغه‌ی ما این است که از انس به عادت و از آن نیز به معرفت برسیم؛ هدف ما خواندن نیست. اما انحراف از آن جا شروع می‌شود که محتوا، شیوه‌های آموزش یا کسی که امر آموزش را برعهده دارد، آن‌گونه که باید باشد و موردنظر ما بوده، نیست. ما می‌خواهیم به عزت قرآن طوری در این دوره توجه شود که باعث شود تا کودکان از سطوح پایه، عشق به قرآن و شنیدن آوای دل‌نشین آن را به‌زیبایی هر چه تمام‌تر تجربه کنند."

سپس دکتر مفیدی از کارشناس دیگری خواستند تا نظرات خود را در این زمینه بیان کند

بخواهیم از چالش به دور باشیم، باید به این پرسش پاسخ دهیم که آیا در سراسر کشور، پژوهش‌های میدانی در مورد شیوه‌های آموزش قرآن و مؤثر بودن آن‌ها بر رفتار و اعمال کودکان صورت پذیرفته‌اند؟

با توجه به بحث‌های مطرح شده از سوی مدعوین، خانم دکتر مفیدی گفت: "تغییر بعضی سیاست‌های آموزشی از عهده‌ی ما خارج است. تصمیم‌گیری در این موارد نیز به نظر کارشناسی نیاز دارد. ما می‌توانیم تصمیم‌سازی کنیم، اما در سطح کشور و ملی اتخاذ تصمیم به نوعی دیگر است. پاسخ به این پرسش که تا چه حد در زمینه‌ی اثربخشی تدریس قرآن تحقیق شده و نتایج چه بوده است، نیاز به فرصتی دیگر دارد. دانشگاه‌ها نیز تحقیقاتی روی اثربخشی آموزش قرآن در این دوره انجام داده و پیشنهادهایی هم در این رابطه داشته‌اند؛ اما کافی نیست. ما در آغاز کار هستیم و باید آغازی زیبا داشته باشیم. اصولاً باید واژه‌ی **آغاز مطلوب** را برای این دوره اختیار کنیم. شکی نیست که آموزش قرآن را باید در همین دوره‌ی آغاز مطلوب، شروع کنیم. در این زمینه دوستان می‌توانند حتی مقالات خود را نیز ارائه دهند."

سپس وی از کارشناس دیگر جلسه خواست تا نظر خود را بیان کند.

اندیشمندانی هم می‌گویند آموزش قرآن تا پیش از سن بلوغ مصلحت نیست، چون ممکن است نتیجه‌ی عکس دهد و باعث دل‌زدگی شود. ضرورت تأثیرگذار بودن آموزش‌ها ایجاب می‌کند که از اصول خاصی پیروی کنیم. این اصول در "راهنمای فعالیت‌های آموزش و پرورش پیش‌دبستانی" آمده است. عدول از این راهنما، باعث ناهماهنگی‌هایی در حوزه‌ی اجرا می‌شود.

نورافشان: بعضی مربی‌ها به کودکان خواندن حروف را می‌آموزند و این به نظر من خارج شدن از اهداف پیش‌دبستانی است. در این سن ما نباید از کودک بخواهیم که قرآن بخواند

با توجه به این که در مرحله‌ی گذار هستیم و نحوه‌ی آموزش‌ها نیز چنین است، هنوز مطالعات روی مفاهیم ادامه دارد. ضروری است که محتوای آموزش‌ها متناسب با مراحل رشد و تجارب قبلی و بعدی نوآموزان (پایه‌ی اول) باشد. امروزه برای بیان مفاهیم باید از روش‌های غیرمستقیم، فعال و در عین حال

ایجاد شود، باید آزاد و غیرتحمیلی عمل کرد. این انس همراه با تصویر و شنیدن، با حسی خوب پایدار می‌ماند.

استفاده از واژه‌های زبان فارسی برای آموزش زبانی دیگر، با اصول آموزش قرآن مغایر است. یکی از آموزگاران پایه‌ی اول می‌گفت: مربی‌ها این آموزش را به غلط در ذهن بچه‌ها وارد می‌کنند که پاک کردن آن در پایه‌ی اول بسیار سخت می‌شود."

عصمت نورافشان

دکتر مفیدی، دبیر جلسه، بار دیگر بر تقویت حواس کودکان تأکید کرد و آن‌را از اصول اساسی کار شمرد. وی آموزش تدریجی توأم با مهربانی، آرامش، آزادی و انعطاف‌پذیری را مؤثرتر دانست و گفت: "اگر محتوایی هم هست برای آموزش مربی است و نه دستور کار عملی برای کودک." سپس خانم دکتر مفیدی از حسین چابک خواست تا نظرات کارشناسانه‌ی خود را بیان کند.

قانون و توانایی

حسین چابک، کارشناس دفتر آموزش ابتدایی وزارت آموزش و پرورش که اذعان می‌دارد در مطالعات خود به سن دقیقی برای آموزش پیش‌دبستانی دست نیافته است، اما می‌گوید: "**ابوعلی سینا** در کتاب **قانون** گفته است که قرآن باید به کودکان آموزش داده شود، اما متناسب با مراحل رشد و آن زمانی است که کودک رشد یافته و آمادگی‌های زبانی، شنوایی و تلقین‌پذیری را کسب کرده است. برخی این سن را شش سالگی می‌دانند.

مهدی امین جعفری و رضا مهدوی

هم‌قدمی با قرآن

منصوره سیدصالحی، مربی و مدرس قرآن، با ۲۰ سال تجربه‌ی کاری و تدریس در آموزشگاه‌های ضمن خدمت، از هم‌قدمی

باهیجان استفاده کرد که می‌تواند شعر، نقاشی، نمایش و داستان‌گویی باشد. این کارشناس اضافه کرد: "در اجرا باید از سلیقه‌های شخصی دور باشیم. به‌علاوه، اگر

حسین چابک

چابک: اگر بخواهیم از چالش به دور باشیم، باید به این پرسش پاسخ دهیم که آیا در سراسر کشور، پژوهشی در مورد شیوه‌های آموزش قرآن و مؤثر بودن آن‌ها بر رفتار و اعمال کودکان صورت پذیرفته‌اند؟

آموزش انس با قرآن می‌گوید. او دوره‌های مکتب‌القرآن و مکتب‌الرضا را دیده و فرزند خود را در یک واحد پیش‌دبستانی با شیوهی حافظان وحی آموزش داده است. نتیجه‌ای که از تلفیق دو شیوه گرفته، بدین شرح است: "به این نتیجه رسیدم که باید آموزش

فریده فتاحی

حروف از شیوهی آموزش این مراکز حذف شود. چون حالا که آموزگار پایه‌ی دوم هستیم، می‌بینم آموزش‌های نارسا و گاه غلط حروف از دوره‌ی پیش‌دبستان، همراه با آموزش علائم، باعث می‌شود که یادگیری در دبستان دچار اختلال شود. خودم برای بچه‌هایم از چهارسالگی امکان آموزش قرآن را فراهم کرده‌ام و می‌بینم که دریافت پیام‌ها

در قالب بازی و فعالیت‌های شاد، اثربخش‌تر از خواندن صرف آیات است." با توجه به سخنان خانم سیدصالحی، سردبیر رشد آموزش پیش‌دبستانی افزود: "مطالبی که ایشان گفتند، همان دردهایی است که از آن‌ها صحبت می‌شود و ما می‌شنویم. عقیده‌ی ما هم این است که روش‌ها به سمت و سویی بروند که تعارض و بیزاری ایجاد نکنند. حالا خانم فتاحی نظر خود را بازگو کنند.

همه شیوه‌ها محترم هستند

فریده فتاحی، مدیر دارالقرآن جواد الائمه از اسلامشهر، به نمایندگی از مکتب‌الرضا می‌گوید: "همه‌ی شیوه‌ها محترم هستند. آموزش قرآن به هر شکل و نوع، به استعدادهای فردی بستگی دارد. مادر مکتب‌الرضا این آموزش‌ها را به طور غیرمستقیم داریم. در اسلامشهر مربی‌ها و افرادی که آموزش می‌بینند، هیچ شکایتی از شیوه و نتایج آن ندارند. اکثر افرادی که فرزندانشان را به دارالقرآن جواد الائمه می‌آورند، فرهنگیان هستند و بازخورد این موضوع نشان می‌دهد که نتیجه‌ی کار ما مثبت است."

فتاحی: همه‌ی شیوه‌ها محترم هستند. آموزش قرآن به هر شکل و نوع، به استعدادهای فردی بستگی دارد

پله‌ی ترقی در آموزش و پرورش کشور

در پایان نشست، دکتر مفیدی از موضوع‌ها و بحث‌های مطرح شده جمع‌بندی ارائه کرد و پله‌های اولیه‌ی ترقی در آموزش و پرورش کشور را، توجه به دوره‌ی پیش‌دبستانی دانست. او افزود: "با توجه به اهمیت انس با قرآن در دوره‌ی پیش‌دبستانی،

باید روش‌های موجود را ارزیابی کرد. باید دید روش‌های مطلوب چگونه روش‌هایی هستند. ضرورت دارد اشکالات محتوا و کار مربیان بررسی و رفع شوند. مراحل یادگیری قرآن شامل پنج مرحله است که دو مرحله‌ی ایجاد انس و علاقه و نیز عادت دادن در دوره‌ی پیش‌دبستانی شکل می‌گیرد.

سید صالحی: حالا که آموزگار پایه‌ی دوم هستیم، می‌بینم آموزش‌های نارسا و گاه غلط حروف از دوره‌ی پیش‌دبستان، همراه با آموزش علائم، باعث می‌شود که یادگیری در دبستان دچار اختلال شود

منصور سیدصالحی

در این جلسه گفتیم که نگاه ما به آموزش‌ها، غیرمستقیم است و این‌که آموزش خواندن ممکن است در کودکان ما بیزاری ایجاد کند. هدف ما از برنامه‌ی انس با قرآن، حفظ عزت قرآن است. در این دوره باید حواس بچه‌ها تقویت شود، چون دوره‌ی انسان‌ساز است. ضمن این‌که اصول اساسی فعالیت‌ها در این برنامه عبارت‌اند از: تدریجی بودن، آزاد بودن و همراه با مهر و محبت بودن. تأکید می‌شود که اگر محتوایی نیز وجود دارد، برای آموزش مربی است که چگونگی کار صحیح با کودکان را بیاموزد، کار عملی و مستقیم با کودک. به هر حال ما در آغاز کار هستیم و باید این پیش‌نیاز، یعنی پیش‌دبستان را به‌عنوان اولین پله‌ی ترقی کشور ارزشمند بدانیم."